

Sluttrapport for prosjektet “Til ungdommen: Litteraturformidling for og med ungdom rundt Mjøsa” (fullversjon)

Hovedmål og overordnet konklusjon

Hovedmålet for prosjektet var at barne- og ungdomsbibliotekarene i Mjøsbybibliotekene (Hamar, Ringsaker, Gjøvik og Lillehammer) skulle gjøre litteratur og lesing mer relevant og tilgjengelig for ungdom i alderen 12-16 år (7.-10. trinn), og at de skulle få mulighet til å arbeide systematisk med heving av egen formidlingskompetanse.

Vi kan ikke påstå at vi faktisk ha klart å gjøre litteratur og lesing mer relevant for målgruppen generelt, men vi høstet mye nyttig erfaring. Og vi hadde veldig godt utbytte av arbeidet med heving av formidlingskompetansen. Mye av det vi utviklet og lært underveis er tatt med videre i daglig drift.

Prosjektet ga oss mulighet til å fokusere på ungdom i to år. Det var svært nyttig å kunne prøve ut ulike strategier og tenke lengre tanker enn det vi vanligvis rekker i en travel bibliotekhverdag. Ungdom kan være en litt vanskelig målgruppe å nå, og det var bra for oss å ha tid og fellesskap til å jobbe med formidling til målgruppen.

Noen tiltak har med hensikt vært ulike for de forskjellige bibliotekene. Dette har gitt anledning til å prøve ut ulike veier mot samme mål. Vi har gjort endringer og omprioriteringer underveis som følge av løpende erfaringer, nye muligheter, tidsnød eller endrede tekniske forutsetninger. Derfor er enkelte av de fire delmålene bare delvis nådd. Arbeidet med delmålene er nærmere beskrevet i det følgende.

Delmål 1: Styrke egen formidlingskompetanse og -aktivitet gjennom å etablere et formidlingslaboratorium

Effektmål: Gjennomføre åtte formidlingslaboratorier

Vi gjennomførte åtte heldagssamlinger, to i hvert bibliotek. Barne- og ungdomsbibliotekarere fra alle fire bibliotek deltok.

Det første året brukte vi samlingene til å finne ut hvordan vi kunne jobbe med prosjektets mål, både sammen og hver for oss. Vi hentet også inspirasjon og kunnskap fra hverandre, samt fra ressurser utenfor våre egne organisasjoner. Vi jobbet med disse temaene:

- Forskning om leselest hos ungdom v/Tove Stjern Frønes (UiO).
- Samarbeidsprosesser og utvikling av tiltak v/Ingeborg Nordlund (Ringsaker kommune).
- Formidling v/muntlig forteller Kristine Haugland.
- Om å ha litterære samtaler (med lesere) over sosiale medier v/forfatter Anders Totland.

- TikTok i folkebibliotek v/Melissa Solvang (da Elverum bibliotek).
- Lesersørvis v/Nalina Marie Lund (Hamar bibliotek).
- GDPR på sosiale medier, samt CapCut klippeprogram v/Martine Årebråt Markussen (Lillehammer kommune).
- Canva v/Simen Haugen (Gjøvik bibliotek).

Det andre året prioriterte vi å ha workshops uten eksterne bidragsytere. Vi delte erfaringer og boktips og samarbeidet om vår felles YouTube-kanal og videoene vi ville legge ut der.

Mellom de fysiske samlingene hadde vi noen Teams-samlinger for å få avklart ting.

Erfaringer med tiltaket:

Barne- og ungdomsbibliotekarene ble godt kjent med hverandre. Det var interessant og nyttig å lære av hverandre, jobbe sammen og ta i bruk nye verktøy. Det ble enklere å ta kontakt med hverandre angående samarbeid eller bibliotekfaglige spørsmål. Vi fant nye måter å tenke på og fikk nye ideer. Ikke minst var det nyttig å dra hjem til eget bibliotek etter samling for å teste ut en ny idé, og deretter komme tilbake neste gang og drøfte erfaringen med gruppen.

Effektmål: Systematisere arbeidet slik at formidlingstiltakene overføres mellom de ulike deltakerbibliotekene og inngår i daglig drift

Vi fortsetter å møtes og samarbeide etter endt prosjekt, nå som et etablert fagnettverk. Det er også aktuelt å la voksenavdelingene i de fire bibliotekene lage egne fagnettverk etter vår mal.

Slik vi ser det, er formidlingslaboratorier best når:

- gruppestørrelsen er passe for samarbeid (8-16 personer).
- gruppen har et klart, felles definert formål og mål.
- lederne viser at de har tillit til fagarbeidet som utvikler seg i gruppen over tid.
- den geografiske avstanden mellom deltakerbibliotekene ikke er for stor, slik at det går an å gjennomføre fysiske, heldags nettverkssamlinger uten overnatting.

Delmål 2: Lage en felles kanal på sosiale medier med og for ungdom

Vi lagde en felles kanal vi på YouTube (@mjosubib). Der ligger det nå forskjellige videoer som er til fri bruk for alle. Noen er testet i klasserom i forbindelse med bokprat, og noen ble med i en julekalender på sosiale medier.

Vi valgte å gå bort fra den opprinnelige tanken om å bruke TikTok, siden kommunene våre ikke tillater at vårt IT-materiell kobles til den plattformen. Vi brukte mye tid på prosessen frem mot YouTube-kanalen og videoproduksjon for den. Blant annet håpet vi at ungdommer selv skulle lage videoer til kanalen. De fire bibliotekene prøvde på ulike måter gjennom skoler, lesesirkler og ved å invitere til dette som et eget tilbud i biblioteket, men det ble vanskelig å finne ungdommer som hadde lyst til det.

Ambisjonen er at YouTube-kanalen skal leve videre, men det krever at vi fortsetter å legge inn videoer der. Om kanalen etter prosjektets slutt skulle bli litt passiv, vil den fortsatt ha en verdi for oss og andre bibliotek, som kan bruke den som en database for videoer som kan brukes i bokprat og på sosiale medier.

Helt mot prosjektets slutt kom det et samarbeid i gang med Rogaland fylkeskommune, som drifter prosjektet Kulturfondstafetten. Fra og med 2025 skal Kulturfondstafetten omfatte ungdomsbøker (10-16 år), og vi tenker å bidra til dette.

Erfaringer med tiltaket:

Vi fikk lavere terskel for å lage videoer og formidle bøker på nett. Vi testet ulike formater på de ulike bibliotek. Eksempler på det siste:

- Bibliotekar snakker inn i kamera og anbefaler bok.
- Forfattere snakker inn i kamera, om boka si.
- Bare bokomslaget synes, og så legger vi på grafikk, tekst og musikk i Canva.

Videoene ble også brukt i klasserom i alle kommunene, der elevene ble ivrige etter å lese de presenterte bøkene. Konklusjonen er at videoene fungerte bra som et supplement når vi under bokprat vekslet mellom å fortelle om bøker og vise video.

Den generelle YouTube-statistikken på kanalen @mjosubib viser at de som har sett på videoene har vært menn i alderen 25+, med flest i aldersspennet 45-54. Det virker ikke som ungdom i målgruppen har sett på videoene på fritiden. Men: Ungdom kan ha sett på videoene uten å ha vært logget inn på YouTube. De kan også ha sett videoene via en foreldre- eller lærerkonto.

Effektmål: To publiseringer i uken

Vi lagde mange videoer, men det ble ikke to videoer i uken. I stedet lagde vi blant annet en adventskalender til desember 2024. Vi erfarte at det tok mye tid å lage hver video. Og kvaliteten ble sprikende, selv om vi brukte mye tid på å lære ulike programmer og verktøy. Man må nok være interessert for å bli god til dette, samt gjøre det ofte for å huske det. Vi etablerte en egen videogruppe de siste månedene av prosjektet, men aktiviteten i gruppen rakk ikke å bli tilstrekkelig omfattende og fokusert til at det kastet så mye av seg.

Effektmål: Samskaping med ungdom

Vi hadde mange ideer til samskaping, men det var vanskelig å rekruttere ungdommer. Vi prøvde å lokke med pizza, og Lillehammer prøvde til og med å ansette en praktikant et par uker til å produsere videoer. Én skoleklasse fikk i oppdrag å lage video-bokanbefalinger, men forsøkene løp ut i sanden. Gjøvik prøvde å etablere et samarbeid med Gjøgngsters, en gruppe ungdom som lager TikTok-videoer, men fikk aldri helt igang dette samarbeidet.

Effektmål: Videreføres når prosjektperioden er over

Vi er interessert i å lage mer innhold. Vi ser at det tar tid, men har nå mer kjennskap til ulike fremgangsmåter, og noen av oss brenner såpass for det at det er lettere å få

til. Vi vil fortsette å filme forfattere som er hos oss i andre sammenhenger, for eksempel Norsk litteraturfestival, Pegasus-helårsfestival og U-prisutdelingen.

Vi har også tro på samarbeidet med Rogaland fylkesbibliotek og «Kulturfondstafetten». Kulturfondstafetten har en profesjonell klipper, slik at bibliotekarens jobb er mer bibliotekfaglig: Å formidle boka. Det sparer tid og gir en følelse av felles innsats sammen med hele landets bibliotekarer. Det er også bra at Lesersørvismetoden er et så tydelig verktøy i Kulturfondstafetten.

Effektmål: Tas i bruk av andre bibliotek

Vi har videreformidlet kanalen til andre bibliotek – via Bibliotekdagene i Innlandet, Bibliotekledernetverk og Fagprat for Innlandsbibliotekarer. Filmene som ligger på @mjøsubib kan brukes av alle. Vi har brukt emneknaggen #Mjøsubib når vi for eksempel har formidlet videoene fra YouTube på Instagram. Vi vil fortsette å bruke emneknaggen i utstillingssammenheng og ved tipsing om og anbefaling av bøker. Om andre bibliotek vil være med på videoproduksjonsdelen, er det kult. Også i Kulturfondstafetten er det bra om mange av landets flinke barne- og ungdomsbibliotekarer melder seg.

Delmål 3: Utvikle og etablere leseaktiviteter med og for ungdom

Tanken var å skape lesesirkler i biblioteket og la ungdommene være med på å bestemme hvordan møtene disse skulle være.

Effektmål: Gjennomføring av to eller flere forfattermøter for ungdom (fysisk eller digitalt)

Dette gjennomførte vi ikke. Vi fokuserte på andre effektmål.

Effektmål: Samskaping med ungdom

Se samme effektmål under delmål 2.

Effektmål: Lillehammer, Hamar og Gjøvik: Oppstart og etablering av leseaktiviteter

På Gjøvik samarbeidet biblioteket og kommunens frivilligsentral høsten 2024 om «Bok og Manga + Pizza». Dette foregikk etter skoletid i Biri og Snertingdal, totalt sju ganger. I gjennomsnitt deltok 16 ungdommer hver gang. Rekorden var 29 deltakere. Tilbudet bestod av bokprat om aktuelle ungdomsbøker, med vekt på manga-tegneserier, fulgt av pizzaspising og sosialt samvær. Varigheten var 1 til 1,5 timer.

Tiltaket var en suksess, med ivrige ungdommer som møtte opp og diskuterte karakterer og bøker. Oppmøtet var noe forskjellig på de to ulike stedene. I Snertingdal var det flest ungdomsskoleelever og en jevnere kjønnsfordeling, mens det på Biri var flest barneskoleelever og overvekt av gutter.

Samarbeidet med Frivilligsentralen var en nøkkelfaktor, da de hadde god kjennskap til de lokale målgruppene. Servering av pizza rett etter skoletid kan nok også ha hatt

stor betydning for at ungdommen dukket opp. Planen er å fortsette tiltaket i hvert fall til sommeren 2025.

Erfaringer fra de andre bibliotekene:

Det tok tid å bygge opp relasjoner til ungdommer som både har interesse for bøker og lyst til å dele denne med andre. Hamar besøkte noen ungdomsklubber for å bli kjent med brukerne og undersøke mulighetene for leseaktiviteter der. All tankevirksomhet, utprøving og debatt i prosjektgruppen var nyttig for fremtidige satsninger, men har foreløpig ikke gitt konkrete resultater.

Effektmål: Ringsaker: Fortsette eksisterende lesesirkel

Lesesirkelen var blitt inaktiv allerede før prosjektet startet som følge av manglende interesse. Det lyktes ikke å finne nye, interesserte ungdommer.

Delmål 4: Engasjere oss sterkere i formidling ute i skolene

Effektmål: Lage minst én informasjonsvideo om leseglede og leselyst med ungdomsforeldre som målgruppe

Vi ville lage en video som kunne spilles av på alle skoler, på alle foreldremøter, siden vi ikke rekker å dra ut til alle skolene.

Vi innså fort at en slik video ikke bare var aktuell for våre fire kommuner, men for mange flere. Derfor er vi veldig glade for at Innlandet fylkesbibliotek overtok denne oppgaven og lagde en flott, profesjonell film som kan vises på foreldremøter i hele fylket. Den ligger på YouTube og heter «Ungdom og leseglede» (<https://www.youtube.com/watch?v=qgHNcBAUuW4>).

Videoen er promotert ut til alle skoler i Lillehammer og Hamar, og vi oppfordrer alle til å bruke den. Ringsaker jobber med å komme inn i foreldremøtene til 8. trinn på alle ungdomskolene, hvor filmen vil bli brukt aktivt. På Gjøvik har filmen vært vist på nettverkssamling med skolebibliotekarene, og planlegges aktivt brukt videre.

Erfaringen er at videoen har størst effekt når den vises av en lærer/rektor som også snakker varmt om lesing. Derfor har Lillehammer lagd en PowerPoint som rektorer og lærere kan bruke. Med denne PowerPointen får læreren/rektoren mulighet til å vise til mer forskning, på en lettforståelig måte, og den slutter med et lesetips til foreldrene. (De er jo rollemodeller for ungdommene sine.) Dette har slått an på den Lillehammer-skolen som så langt har tatt den i bruk.

Effektmål: Ringsaker og Lillehammer fortsetter eller utvider praksisen sin med skolebesøk på personalmøter eller i klasserommene

Lillehammer videreutviklet i prosjektperioden en lesekvartmetodikk basert på den danske modellen «Lyst til læsebånd» (Tænketanken Fremtidens biblioteker, v/Henriette Romme Lund og Lisbeth Vestergaard). Høsten 2024 ble vår Lesekvartmodell testet i seks ungdomsskoleklasser.

Vedlagt sluttrapporten er et utkast til håndbok og kompendium for lesekvartmodellen som vi har utviklet i denne perioden. Kort fortalt bygger lesekvartmetodikken på det som i forskningen heter «scaffolded sustained silent reading», som betyr at det gis støtte til elever i lesekvartsituasjonen. Modellen bygger på et samarbeid mellom skole og bibliotek der alle kompetanser kombineres for at eleven i størst mulig grad skal kunne bruke lesekvartarbeidet til å finne sin egen, indre motivasjon for lystlesing.

Det er stor interesse for lesekvartmetoden, så dette arbeidet håper vi å videreføre. I løpet av 2025/2026 skal modellen sannsynligvis ut på nasjonalt nivå, i samarbeid med Foreningen !Les. Før dette kan skje, skal den testes enda mer i de fire Mjøsby-kommunene. Det vil i så fall bli en direkte videreføring av ting vi har utviklet i prosjektperioden.

Gjøvik gjenopptok praksisen med å ha et eget nettverk for skolebibliotekarere og språk- og leseveiledere i samarbeid med skolekontoret. I dette nettverket kan vi avdekke behov, dele informasjon, dele erfaringer, organisere prosjekter og samarbeide om å nå ut til skoleelevene i kommunen. Det er gjennomført tre samlinger i perioden, noe som fortsetter etter prosjektperioden.

Effektmål: Hamar og Gjøvik vil – i tillegg til å opprettholde dagens formidlingspraksis til skolene – prøve ut nye metoder som for eksempel digital formidling via skolenes læringsplattformer/informasjonsskjermer (korte boktips). Innholdet som brukes her kan også brukes i delmål 2.

Formidling på skolenes infokanaler og skjermer kom aldri igang, men er et tema som kan tas opp fremover.

Sluttord

Vi delte fortløpende prosjekterfaringene med andre bibliotekansatte i Innlandet gjennom presentasjoner på de årlige Bibliotekdagene i Innlandet høsten 2023 og 2024. Vi presenterer sluttresultatene på Bibliotekdagene høsten 2025. Vi har også delt erfaringene på flere av de månedlige Teams-møtene Bibliotekledernetverk og Fagprat for Innlandsbibliotekarere. Alle har vært i regi av Innlandet fylkesbibliotek.

Vi takker Nasjonalbiblioteket for støtten som gjorde prosjektet mulig, og Innlandet fylkesbibliotek for både gode råd og for at de ga den påtenkte informasjonsfilmen enda større rekkevidde og høyere kvalitet enn vi hadde klart selv.